

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR KULTURVETENSKAPER

SKOGENS ALLA VÄRDEN

EN DISKURSANALYTISK STUDIE AV

NATURSKYDDSFÖRENINGENS NATURSYN OCH MILJÖETIK

Författare: Susanne Ulvdal

Program: Kultur kandidatprogram

Handledare: Bengt Jacobsson

Examinator: Eva Knuts

Termin: VT 2015

ABSTRACT

Titel: Skogens alla värden. En diskursanalytisk studie av Naturskyddsföreningens natursyn och miljöetik

Författare: Susanne Ulvdal

Termin och år: VT 2015

Institution: Institutionen för kulturvetenskaper

Handledare: Bengt Jacobsson

Examinator: Eva Knuts

Nyckelord: Natursyn, miljöetik, skog, hållbart skogsbruk, hållbar utveckling, diskursanalys

This Bachelor thesis examines a Swedish environmental organization, Naturskyddsföreningen, and its view on nature. Particularly the organizations view on the forest is in focus. This is done through discourse analysis of documents produced by the organization. The organizations environmental ethics is also defined in order to determine what view on nature that is presented and what effect this might have on sustainable development.

The results show that the organization holds a view on nature that establishes human beings as superior to nature. Though as superiors, humans have a responsibility to care for the forest when using it for human purposes. The organizations view on nature also corresponds with the hegemonic view that is established around the concept of sustainable development. Therefore the organization does not challenge already established viewpoints on environmental issues.

Keywords: Environmental ethics, forest, sustainable forestry, sustainable development, discourse analysis

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 INTRODUKTION	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	6
1.3.1 DISKURSANALYS	6
1.3.2 NATURSYN OCH MILJÖETISKA PERSPEKTIV	8
1.3.3 MILJÖDISKURSER	10
1.4 TIDIGARE FORSKNING	12
1.4.1 DISKURSANALYTISKA PERSPEKTIV PÅ MILJÖFRÅGANS UTVECKLING	12
1.4.2 TIDIGARE FORSKNING MED VÄRDERINGSMÄSSIGA PERSPEKTIV	13
1.5 MATERIAL OCH METOD	15
1.5.1 MATERIAL	16
1.5.2 METOD	17
2. NATURSKYDDSFÖRENINGEN OCH SKOGEN	18
2.1 STÄLLNINGSTAGANDEN	18
2.2 EGENVÄRDE ELLER INSTRUMENTELLT VÄRDE	19
2.3 NATURLIGT OCH ONATURLIGT	22
2.4 HOT, KONFLIKT OCH EKONOMISKT VÄRDE	24
2.5 NATURSYN, MILJÖETIK OCH DISKURSORDNING	28
2.5.1 NATURSYN	28
2.5.2 MILJÖETIK	29
2.5.3 DISKURSORDNING	32
3. SLUTORD	37
4. KÄLLOR OCH LITTERATURLISTA	39
4.1 OTRYCKTA KÄLLOR	39

4.2 TRYCKTA KÄLLOR.....	39
-------------------------	----

1. INLEDNING

1.1 INTRODUKTION

Idag ifrågasätter nästan ingen miljöproblemens allvarlighet och deras faktiska samt potentiella konsekvenser för människor och natur. Men att erkänna problemen är en sak, att vara överens om vad eller hur mycket som bör göras för att förhindra dem är en annan. Sedan Världskommissionen för miljö och utveckling släppte rapporten *Vår gemensamma framtid* 1987 har begreppet hållbar utveckling etablerats allt mer och begreppet har på många sätt enat miljöarbetet och miljörörelsen under ett gemensamt mål. Men även om en strävar efter ett gemensamt mål kan åsikterna om hur vägen dit ser ut skilja sig åt.

Vetenskapen kan erbjuda fakta och information om hur naturen och miljön “mår” och vad som kan göras för att få naturen och miljön att “må bättre”. Men utifrån dessa fakta kan en inte ta beslut om vad som borde göras eller hur det borde göras utan att värdera och väga olika för- och nackdelar mot varandra. Det är i denna värdering som olika aktörer och instanser kan skilja sig åt och som gör att man ser olika vägar för att nå målet om hållbar utveckling. Beroende på hur man värderar natur, miljö, människa, djur och så vidare blir olika åtgärder för att komma tillrätta med de miljöproblem vi ser olika sannolika och åtråvärda. Att prata om samma mål innebär alltså inte att det behöver råda konsensus om hur man når dit. Man kan således fråga sig vilka värderingar som ligger till grund för och styr olika aktörers arbete med hållbar utveckling.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Eftersom hållbar utveckling kan anses vila på flera faktorer, såsom vetenskaplig fakta och värderingen av åtgärder utifrån natursyn och miljöetik, är det intressant att titta på hur aktörer inom miljöfrågan och hållbar utveckling värderar natur och människans relation till den. Den aktör som här kommer att analyseras är Naturskyddsföreningen (hädanefter används förkortningen SNF som står för Svenska Naturskyddsföreningen). Eftersom miljöfrågan och synen på natur innefattar mycket har en avgränsning inom området gjorts och fokus kommer att ligga på SNF:s syn på skogen. Syftet med denna uppsats är att undersöka hur skogen framställs i texter av SNF, en aktör som är aktiv inom miljöfrågan och arbetet med hållbar utveckling, för att se vilken natursyn och miljöetik samt vilka värderingar som ligger till grund för aktörens förhållande till och konstruktion av miljöarbete. Mina frågeställningar är:

- Vilken natursyn samt vilken miljöetik kommer till uttryck i texterna?
- Hur påverkar denna natursyn och miljöetik diskursen kring hållbar utveckling?

1.3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

1.3.1 DISKURSANALYS

I analysen av texterna kommer diskursanalys att användas. Ett vanligt sätt att förklara diskurs är att det är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen. En diskurs*analys* är analysen av detta bestämda sätt att tala om och förstå världen.¹ En diskursanalys kan utgå från flera olika perspektiv och det är möjligt att anta många olika typer av ingångar.² Det finns några utgångspunkter som är gällande för alla diskursanalyser och övergripande över fältet och dessa har många likheter med ett socialkonstruktionistiskt synsätt som diskursanalys utgår från. Ett diskursanalytiskt arbetssätt bygger på en icke-essentialistisk hållning, alltså förståelsen för att identiteter och världsbilder är diskursivt formade och därmed kunde sett annorlunda ut om diskursen formats på annat sätt.³

Människor kategoriserar och delar in sin verklighet för att skapa sammanhang. Kunskap är socialt konstruerad och perspektivbunden, från en annan position kan saker te sig på ett annorlunda sätt, och inom socialkonstruktionismen intas en relativistisk utgångspunkt där det finns förståelse för tillvarons perspektivbundenhet. All kunskap är dock inte lika socialt konstruerad och vissa vetenskapliga fakta går det inte att vrida och vända på speciellt mycket, exempelvis gravitationskraften. I *Social Construction of What?* graderar Ian Hacking olika nivåer av socialkonstruktionism från stark till svag.⁴ Utgångspunkten i denna uppsats är dock att våra kategoriseringar och föreställningar av verkligheten gör att vi ser på världen genom diskursiva raster och med hjälp av diskursanalys är det möjligt att titta på vilka följder dessa föreställningar får i olika sammanhang eftersom kategoriseringar och avgränsningar alltid innebär att något blir uteslutet.⁵

Diskursanalys bygger på strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi som handlar om att vi vinner tillträde till verkligheten genom språket när vi genom talet skapar

¹ Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur s. 7. Samt Mats Börjesson & Eva Palmblad (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber s. 13.

² Börjesson & Palmblad s. 9, 15.

³ Ibid., s. 8.

⁴ Ian Hacking (1999). *The Social Construction of What?*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press s. 6.

⁵ Börjesson och Palmblad s. 9ff.

representationer av verkligheten.⁶ Språk konstruerar och bygger upp vår verklighet. Det är genom språket som vi namnger och kategoriserar ting och fenomen för att skapa sammanhang.⁷ Språk är en handling, en aktivitet och inte bara en kanal som förmedlar utan språket konstituerar även den sociala världen.⁸ Det finns inget färdigt språkligt system som objektivt kan framställa verkligheten som den egentligen är. Genom att namnge verkligheten representerar språket verkligheten och dessa representationer skapar vår förståelse av världen. För diskursanalysen är det intressant att titta på hur denna förståelse blir till, hur en representation vinner giltighet medan andra förskjuts.⁹ Det är även intressant att titta på förändringar i diskursiva mönster eftersom dessa förändringar även påverkar diskursiva praktiker som i sin tur påverkar det sociala.¹⁰

Genom att diskurser avgränsar och utesluter kan detta anses begränsande, men genom att visa på sammanhang för människor kan diskurser även anses verka inspirerande och vägledande. Diskurser kan därmed ses som både positiva och negativa. Det viktiga blir dock att kritiskt granska vad som sägs och vad som gör det möjligt att säga det.¹¹ Diskursanalys är inte bara en teori utan här följs teori och metod åt tillsammans. När en arbetar med diskursanalys samlas inte material först in för att sedan påbörja analysen av materialet utan analysen är ständigt närvarande.¹² En metod är att leta efter tecken på diskursiv kamp, det vill säga om det finns olika synsätt inom en diskurs som strider för att nå dominans på området. En annan metod är att titta på vilka kunskaper och föreställningar som kommer till uttryck och vad som hamnar i skuggan av det dominerande synsättet och därmed utestängs. Detta för att försöka rama in en diskurs.¹³ Ett diskursanalytiskt förhållningssätt skapar även möjligheter att inbegripa olika typer av texter i sitt arbete. Vissa texter anses inte vara mer sanningsenliga än andra, till exempel anses inte en myndighetstext vara mer sann än ett blogginlägg, det viktiga är att det material en användare säger något om verkligheten.¹⁴

⁶ Jørgensen & Phillips s. 15.

⁷ Börjesson & Palmblad s. 10ff.

⁸ Idem. Samt Jørgensen & Phillips s. 16.

⁹ Börjesson & Palmblad s. 10ff.

¹⁰ Jørgensen & Phillips s. 16ff.

¹¹ Ibid., s. 10ff.

¹² Ibid., s. 16.

¹³ Ibid., s. 13.

¹⁴ Ibid., s. 16f, 19.

1.3.2 NATURSYN OCH MILJÖETISKA PERSPEKTIV

För att kunna besvara frågorna kring vilken syn på naturen som uttrycks i texterna har jag tagit hjälp av Mikael Stenmarks bok *Miljöetik och miljövard: miljöfrågornas värderingsmässiga dimension*.¹⁵ Stenmarks syfte är att definiera vilka värdemässiga grunder som hållbar utveckling bygger på.¹⁶ Detta med utgångspunkt i att Stenmark hävdar att endast vetenskap inte räcker för att vi ska kunna avgöra hur vi ska komma tillrätta med de miljöproblem vi ser idag.¹⁷ Vetenskapen kan berätta mycket om miljön och hur miljön “mår”. Den kan berätta för oss vad som händer, varför det händer och vad som kan göras om vi vill påverka det som sker.¹⁸

Men informationen som vetenskapen förser oss med kan inte ensam ligga till grund för utformandet av miljöstrategier eller miljöåtgärder som fastställer hur vi bör förhålla oss gentemot natur och miljö. För att kunna dra sådana slutsatser måste vi även ta värdemässiga ställningstaganden.¹⁹ Stenmark hävdar att endast vetenskapen inte kan ligga till grund för sådana värderingsmässiga beslut. Vetenskapen kan berätta för oss vad vi kan göra men inte vad vi skall och bör göra.²⁰ För att kunna åtgärda miljöproblemen anser Stenmark att det från vetenskapens håll bland annat behövs ekologiska, ekonomiska och sociologiska undersökningar för att kunna avgöra hur hela vår samhällsstruktur påverkar miljön. Men det Stenmark starkt hävdar är att det inte räcker att sluta där utan att vi även måste värdera den information som vetenskapen presenterar och avgöra vilken vikt som informationen skall anses ha.²¹

Frågor kring värderingar studeras inom moralfilosofin och etiken. Moral och etik kan ses som synonymter med samma betydelse men Stenmark skiljer dem åt. Moral är våra attityder till vad som är gott och ont, rätt och fel, samt hur vi i praktiken väljer att handla och förhålla oss till vår omvärld. Etik handlar om ett kritiskt och förnuftigt studerande av de normer och värden som ligger till grund för mänskliga handlingar.²² Miljömoral blir således våra moraliska förhållningssätt och attityder gentemot naturen och miljön medan miljöetik handlar om förnuftigt begrundande och reflekterande över dessa förhållningssätt och

¹⁵ Mikael Stenmark (2000). *Miljöetik och miljövard: miljöfrågornas värderingsmässiga dimension*. Lund: Studentlitteratur.

¹⁶ Ibid., s. 6.

¹⁷ Ibid., s. 13.

¹⁸ Ibid., s. 13f.

¹⁹ Ibid., s. 14ff.

²⁰ Ibid., s. 17.

²¹ Idem.

²² Ibid., s. 20. Se även Sandell et al. s. 88.

attityder.²³ Stenmark preciserar miljöetik mer bestämt som “det systematiska och kritiska studiet av de värderingsmässiga ställningstaganden som (medvetet eller omedvetet) styr människans sätt att förhålla sig till naturen”.²⁴

Stenmark definierar även vad en natursyn är.²⁵ Han definierar en natursyn som en individs, en grups eller ett samhälles föreställning av naturens karaktär, tillstånd och struktur. En natursyn menar Stenmark är något som är en del av ens kulturella och samhälleliga arv och därmed inte något som en själv väljer eller kan byta ut hur som helst. En natursyn innefattar två element, ibland tre.²⁶ För det första en ontologi, en uppfattning om naturens beskaffenhet. Exempelvis om naturen är skör eller robust. För det andra innefattar en natursyn ett värderingssystem som vägleder angående vilka värden naturen erkänns i olika sammanhang. Det handlar således om att göra miljömoraliska ställningstaganden. För det tredje menar Stenmark även att det ofta ingår vissa kunskapsteoretiska ståndpunkter i en natursyn. De kunskapsteoretiska ståndpunkterna kan handla om att en backar upp påståendet att människor inte ska ingripa i naturen på något sätt med att en anser sig veta att naturen är ett komplicerat system som människor inte kan förstå sig på. Därför bör vi enligt det synsättet inte påverka naturen på något sätt då vi inte vet vad den påverkan kan leda till.

I en diskussion om värden är det även viktigt att definiera olika typer av värden. Stenmark ringar in tre olika värden: instrumentellt värde, egenvärde och inneboende värde.²⁷ Instrumentellt värde har det som kan användas som medel för att förverkliga något annat som uppfattas som värdefullt. Egenvärde har det som är värdefullt i sig självt oberoende om det är till nytta för andra eller inte. Inneboende värde har det som anses ha ett värde oberoende om det finns någon som värderar det eller inte. Inneboende värde tilldelas alltså inte utan det upptäcks.

Stenmark ringar in två miljöetiska riktningar: människocentrerad miljöetik och icke-människocentrerad miljöetik.²⁸ Inom människocentrerad miljöetik, så kallad antropocentrism, definierar Stenmark en traditionell antropocentrism och en intergenerationell antropocentrism. Inom icke-människocentrerad miljöetik finns två riktningar: biocentrism och ekocentrism. Inom dessa riktningar preciserar Stenmark ytterligare och tillskriver biocentrismen tre olika grader av svag till stark biocentrism och ekocentrismen två olika grader från svag till stark.²⁹

²³ Stenmark s. 21.

²⁴ Idem.

²⁵ Ibid., s. 25f.

²⁶ Idem.

²⁷ Ibid., s. 40ff.

²⁸ Ibid., se kapitel 3 och 4.

²⁹ Ibid., s. 133, 186, kapitel 3 och 4.

Antropocentrism bygger på antagandet att endast människan har ett värde och att naturen endast har ett instrumentellt värde.³⁰ Inom traditionell antropocentrism dominerar synsättet att vi i vårt förhållningssätt till natur och miljöåtgärder endast behöver ta hänsyn till nu levande människor. Den intergenerationella antropocentrismen utvidgar hänsynen till att även gälla framtida generationer av människor.³¹

Biocentrism utgår från en etik där inte bara mänskligt liv utan även andra organismers liv har ett värde.³² En svag biocentrism sätter dock människors behov i första rummet medan stark biocentrism inte gör någon åtskillnad mellan människors behov och andra levande varelsers behov. En tredje riktning inom biocentrismen, djurrättsbiocentrism, sätter människors och djurs behov framför andra levande organismer.³³

Ekocentrism hävdar att ekologiska helheter som arter, ekosystem och biosfären har ett värde.³⁴ Svag ekocentrism sätter dock nu levande människor och framtida generationers behov framför ekologiska helheter medan stark ekocentrism sätter ekologiska helheters välbefinnande som prioritet över människans behov.³⁵

1.3.3 MILJÖDISKURSER

John Hannigan definierar i boken *Environmental Sociology* tre miljödiskurser som vid olika tidpunkter har varit framträdande under miljörörelsens framväxt.³⁶ De tre diskurserna kallar han idyllisk diskurs (arcadian discourse), ekosystemsdiskurs (ecosystem discourse) och rättvisediskurs (environmental justice discourse).³⁷ Den första diskursen, den idylliska, var framträdande under 1900-talets första hälft fram till att den moderna miljörörelsen drog igång på 1970-talet. Diskursen har dragningar mot ett poetiskt synsätt där naturen blir något idylliskt genom att en romantiserar den.³⁸ I och med industrialismens framfart och urbanisering slutade naturen ses som något hotfullt och farligt för att istället värdera den som en resurs. Städernas ljud, smuts och stress gjorde att framförallt de som hade råd började intressera sig för oförstörd natur med dess lugn och möjlighet till utomhusaktiviteter.³⁹ Synen på naturen omförhandlades från att vara något som var till besvär för människor till att bli

³⁰ Ibid., s. 38f.

³¹ Ibid., s. 133, 186.

³² Ibid., s. 82.

³³ Ibid., s. 133, 186.

³⁴ Ibid., s. 103.

³⁵ Ibid., s. 133, 186f.

³⁶ John A. Hannigan (2014). *Environmental Sociology*. 3. ed. London: Routledge.

³⁷ Ibid., s. 75.

³⁸ Idem.

³⁹ Ibid. s. 77f.

något nästan heligt. Naturen började anses viktig att bevara på grund av att människor behövde den och därmed var grunden lagd för inrättande av naturreservat.⁴⁰

Den andra diskursen, ekosystemsdiskursen, tar sin grund i det vetenskapliga fältet ekologi som började framträda redan under 1920-talet. Men först under 1970-talet smälter det vetenskapliga fältet samman med den uppkommande miljörörelsen och miljödebatten. Samtidigt blir begrepp som miljöpolitik, miljökatastrof och miljömedvetenhet vedertagna begrepp.⁴¹ Den vetenskapliga ekologins språk och synsätt kopplades samman med oron över radioaktivt avfall, förgiftning från bekämpningsmedel och överbefolkning i en ansats till att skapa en inkluderande vetenskaplig teori om miljöproblem. Försöket fick hjälp av inflytelserika skribenter och tänkare, bland annat Rachel Carson som med sin bok *Silent Spring* introducerade begrepp som ekologi, livets nät (web of life) och naturens balans (balance of nature) i vardagligt tal.⁴²

Ekosystem gick dessutom från att bara vara en teoretisk föreställning till att även inneha av en moralisk dimension.⁴³ Mänskliga ingrepp i naturen ansågs därmed inte bara generera specifika effekter utan det kunde även anses som en dålig sak att göra. I och med att miljörörelsen på många sätt förenades med det vetenskapliga fick rörelsens åsikter och argument mera tyngd och större chans att påverka.⁴⁴ Hannigan menar att denna allians har varit ostabil under senare år men att den under 1970-talet bidrog till att föra in tankar om ekologiska hot i populärkulturen.⁴⁵

Den tredje diskursen, rättvisediskursen, skiljer sig från de två tidigare diskurserna genom att den tolkar miljöproblemen annorlunda men framförallt för att den prioriterar annorlunda.⁴⁶ Diskursen växer fram under 1980-talet och lägger fokus på miljöproblemens sociala dimension snarare än vad som är rätt för naturen. Det handlar om att vilja ge människor möjligheter att förstå och påverka sin situation om deras liv påverkas av miljöproblem och att uppmärksamma att det ofta är svagare och underordnade grupper i samhället som påverkas av miljöproblem.⁴⁷ Trots att rättvisediskursen skiljer sig från den idylliska diskursen och ekosystemsdiskursen så tar med sig kunskap från de två diskurserna.⁴⁸ Hannigan påpekar även att en kan befinna sig och verka inom flera av diskurserna samtidigt

⁴⁰ Ibid. s. 78.

⁴¹ Ibid. s. 80.

⁴² Ibid. s. 82.

⁴³ Idem.

⁴⁴ Idem.

⁴⁵ Ibid. s. 82f.

⁴⁶ Ibid. s. 84.

⁴⁷ Idem.

⁴⁸ Idem.

och att de inte utesluter varandra.

1.4 TIDIGARE FORSKNING

1.4.1 DISKURSANALYTISKA PERSPEKTIV PÅ MILJÖFRÅGANS UTVECKLING

Eduardo Medina gör i avhandlingen *Från "tyst vår" till "hållbar utveckling"* en diskursanalys av miljöfrågans utveckling mellan 1962 och 1987.⁴⁹ Medinas syfte är att se hur miljödiskursen har konstruerats och gör detta genom att studera texter från flera olika aktörer som på olika sätt var verksamma inom miljöfrågans område under perioden. I avhandlingen finner Medina att i början av den period som undersökts definierades miljöfrågan av olika aktörer och att dessa fokuserade på olika perspektiv.⁵⁰ Dessa olika perspektiv kunde exempelvis vara rättvisa, tillväxt, utveckling, internationella maktförhållanden.

Trots de många olika perspektiven på miljöfrågan och naturen identifierar Medina två diskursiva huvudfåror där de undersökta organisationerna kan sägas luta mer åt den ena än den andra i sitt sätt att tala om miljöproblemen.⁵¹ Den ena kallar Medina för "den västerländska tillväxtdiskursen" som fokuserar på ekonomiskt tillväxt och har ett västerländskt synsätt. Det är denna diskurs som senare kom att bli hegemonisk. Den andra benämner Medina "den antisystemiska förändringsdiskursen" och den fokuserar på strukturell samhällsförändring då diskursens problemformulering anser ekonomisk tillväxt och ojämlika maktförhållanden ligga till grund för miljöproblemen.

Medina finner dock att miljöfrågan började homogeniseras med start vid FN:s första miljökonferens 1972 och kom då att börja handla om mänsklig miljö och utveckling. Denna definiering av miljöfrågan kom att fixera problemet, och därigenom även lösningen, och resulterade i att de varierande diskurserna med fokus på olika områden antingen förenades i den nya diskursiva ordningen eller undanträngdes.⁵² De diskurser som inkorporerades var de som inte stred mot det rådande ekonomiska och politiska systemet och som Medina benämner som den västerländska tillväxtdiskursen.⁵³ Senare började vissa delar av den antisystemiska diskursen att omvandlas till stöd istället för motstånd och den konsensus som utvecklades

⁴⁹ Eduardo Medina (2013). *Från "tyst vår" till "hållbar utveckling": en kritisk diskursanalys av miljöfrågans utveckling 1962-1987*. Diss. Uppsala : Uppsala Universitet, 2013. Tillgänglig på Internet:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-187603>

⁵⁰ Ibid., s. 320.

⁵¹ Ibid., s. 321.

⁵² Ibid., s. 320f.

⁵³ Ibid., s. 321.

ledde fram till idén om hållbar utveckling och ekologisk modernisering.⁵⁴ Genom begreppet hållbar utveckling och dess fokus på framsteg och ekonomisk tillväxt anses miljöfrågans framtid kunna lösas inom det existerande sociala systemet.

I *Industrimoderniteten och miljöfrågans utmaningar* kommer Magnus Linderström fram till en liknande slutsats.⁵⁵ Linderström undersöker miljöfrågans politiska och ideologiska förändringar under perioden 1965-2000 genom att titta på LO, SAF och Industriförbundets diskursiva praktik. Linderströms analys utmynnar i att det under 1990-talet rådde stor konsensus mellan aktörerna om hur miljöfrågan skulle hanteras. Samstämmigheten grundades i den delade synen kring begreppet ekologisk modernisering, ett begrepp som på många sätt kan ses som närbesläktat med hållbar utveckling. Ekologisk modernisering bygger på att förena miljöfrågan och industrisamhället genom att det moderna samhället inte ska belasta miljön utan använda sig av teknikutveckling för att kunna ta hand om miljön samtidigt som krav på ekonomisk tillväxt och hög sysselsättning tillfredsställs.

Linderström kommer, i likhet med Medina, fram till slutsatsen att de diskursiva praktiker som sammanförs och mynnar ut i konsensus kring begreppet ekologisk modernisering anser att inga omvälvande samhällsförändringar krävs utan miljöproblemen kan lösas inom det rådande sociala systemet. Ekologisk modernisering bygger på en tro att industrimoderniteten och dess teknikutveckling kan förse människor med moderna tekniska lösningar som kan hjälpa oss att använda oss av naturen med dess tillgångar utan att skada miljön på det sätt som har skett och sker. Ekologisk modernisering ses som svaret på de problem som industrialiseringen orsakat.

1.4.2 TIDIGARE FORSKNING MED VÄRDERINGSMÄSSIGA PERSPEKTIV

I *Miljödidaktik: naturen, skolan och demokratin* skriver Klas Sandell, Johan Öhman och Leif Östman om miljödidaktik.⁵⁶ Miljödidaktik är kombinationen av kunskap om miljöfrågor, miljöundervisning och lärandeprocesser.⁵⁷ Boken är uppdelad i tre delar varav första delen ger en allmän historisk bakgrund till människans natursyn och förhållande till naturen. I del två illustreras tre olika perspektiv på miljöfrågor utifrån ekologi, miljöetik och sociologi. Del tre av boken fokuseras på miljödidaktik och hur individers förhållande till naturen är ett resultat av lärande. Sandell et al. kommer bland annat fram till att människans naturrelation har

⁵⁴ Idem.

⁵⁵ Magnus Linderström (2001). *Industrimoderniteten och miljöfrågans utmaningar: en analys av LO, SAF, Industriförbundet och miljöpolitiken 1965-2000*. Diss. Linköping: Uni., 2002.

⁵⁶ Klas Sandell, Johan Öhman & Leif Östman (2003). *Miljödidaktik: naturen, skolan och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.

⁵⁷ *Ibid.*, s. 9.

varierat genom historien och att uppdelningen mellan människa och natur har ökat successivt både på ett fysiskt och på ett intellektuellt plan.⁵⁸ Författarna fastslår även att miljöproblematiken inte bara handlar om kunskaper utan även om en konflikt mellan olika värden och synsätt.⁵⁹ I boken presenterar Sandell et al. även en genomgång av hur natur- och miljöengagemanget växer fram under 1900-talet i en svensk kontext.⁶⁰

I "Revisiting Education for Sustainable Development (ESD): Examining Anthropocentric Bias Through the Transition of Environmental Education to ESD" undersöker Helen Kopnina hur miljöundervisning i skolan har gått från att vara naturorienterad till att utvecklas till hållbarhetsundervisning, Education for Sustainable Development (ESD), som fokuserar på sociala problem och ekonomisk tillväxt.⁶¹ Kopnina argumenterar för att det inom hållbarhetsdiskursen, som ESD bygger på, finns etiska paradoxer och empiriska dilemman. Bland annat fokuserar diskursen kring hållbar utveckling på ekonomisk tillväxt och ser detta som en möjlig lösning på miljöproblemen trots att samhällets fokus på ekonomisk tillväxt kan ses som orsaken till miljöproblemen. Paradoxen enligt Kopnina ligger i förespråkandet av utveckling genom ekonomiskt tillväxt, samt omfördelning av välstånd, samtidigt som ett välfungerande och välmående ekosystem ska behållas.

Genom att applicera en miljöetisk analys problematiserar Kopnina konsekvenserna av antropocentriska perspektiv inom ESD. Kopnina framhåller framförallt att frågor kring ekonomisk tillväxt och social rättvisa kan överskugga perspektivet på de faktiska miljöproblemen inom både diskursen kring hållbar utveckling och inom ESD. När miljöproblemen uttrycks genom antropocentriska perspektiv och endast ses som angelägna att lösa på grund av att problemen till slut påverkar människor undanträngs ekocentriska perspektiv som bygger på att skydda naturen, inte för människan vinning utan, för naturens egen skull. Kopnina argumenterar för att det är viktigt att förstå de antropocentriska dragen inom hållbarhetsdiskursen och ESD för att vidare kunna inse vilka konsekvenser dessa kan ha på vår inställning till miljöproblem och dess olika lösningar.

Hillevi Helmfrid definierar olika natursyner i *Natursyner: tre svar på vad natur är*.⁶²

⁵⁸ Ibid., s. 184.

⁵⁹ Idem.

⁶⁰ Ibid., 41 ff.

⁶¹ Helena Kopnina (2014). Revisiting Education for Sustainable Development (ESD): Examining Anthropocentric Bias Through the Transition of Environmental Education to ESD. *Sustainable Development*, 22. s. 73-84. doi: 10.1002/sd.529.

⁶² Hillevi Helmfrid (2007). *Natursyner: tre svar på vad natur är*. Uppsala: Institutionen för stad och land, Sveriges Lantbruksuniversitet. Hämtad 2015-02-26, från: http://pub.epsilon.slu.se/9416/7/helmfrid_h_130207.pdf

Helmfrid diskuterar även konsekvenserna av att flera olika synsätt existerar inom hållbar utveckling samt de konsekvenser som olika synsätt på naturen kan ha inom arbetet för hållbar utveckling om dessa inte diskuteras. Tre natursyner definieras av Helmfrid: *Den ousinliga källan*, *Den sköra evighetsmaskinen* och *Den gemensamma kroppen*. Den första natursynen, *den ousinliga källan*, bygger på synsättet att naturen är underställd människan och att naturen är outtömlig.⁶³ Naturen är stark och kan alltid återhämta sig, och skulle den mot all förmodan inte göra det kan människan säkerligen hitta andra naturresurser som kan fylla behovet.

Den andra natursynen, *den sköra evighetsmaskinen*, anser även den att människan står över naturen men med skillnaden att med makt kommer ansvar.⁶⁴ Människan måste värna om naturen och förvalta den på ett bra sätt då naturen inte kan “överleva” vilken behandling av människan som helst. Den tredje natursynen som Helmfrid definierar, *den gemensamma kroppen*, anser att naturen och människan är jämlikar och att människan är ett med naturen.⁶⁵ Allt ingår i en väv och allt människan gör påverkar naturen. Naturen är enligt detta synsätt ett förunderligt mysterium. Helmfrid påpekar att natursynerna inte är varandra uteslutande och att de kategoriseringar som görs innehåller vissa svepande drag men de ger en överblick över de natursyner som påverkar tolkningen av hållbar utveckling.⁶⁶

1.5 MATERIAL OCH METOD

I uppsatsen ligger fokus på SNF och dess uttalanden om natur och miljö. SNF är en ideell förening som bildades 1909, samma år som den första naturskyddslagen antogs.⁶⁷ SNF är idag Sveriges största miljöorganisation med drygt 200 000 medlemmar. Enligt SNF självt bygger dess arbete på kärlek till naturen och SNF anser att naturkänslan inspirerar till en mer hållbar värld.⁶⁸ Organisationen arbetar även med politisk påverkan, för ökad konsumentmakt och fungerar som remissinstans. Genom ekonomiskt stöd från Sida stödjer och samarbetar SNF med 60 miljöorganisationer runt om i världen. Som en stor aktör inom miljöarbetet i Sverige spelar deras uttalanden om natur och miljö stor roll. SNF:s texter utgör en representation av hur organisationen anser att miljön “mår”, vad som bör göras åt det och hur SNF vill att framtiden ska se ut. Texterna är därmed en representation av verkligheten och meningsskapande. Det är därför intressant att se hur denna mening skapas och blir till.

⁶³ Ibid., s. 10f.

⁶⁴ Ibid., s. 12f.

⁶⁵ Ibid., s. 13ff.

⁶⁶ Ibid., s. 9, 30.

⁶⁷ Sandell et al., s 41.

⁶⁸ Naturskyddsföreningen. *Vi arbetar för att rädda jordens liv!*. Hämtad 2015-03-01, från: <http://www.naturskyddsforeningen.se/vad-vi-gor/strategier>

1.5.1 MATERIAL

Tre dokument från SNF ligger till grund för analysen och alla tre är inriktade på skogen. Det första är SNF:s policy för skogen.⁶⁹ Policyn antogs 2011 och innehåller SNF:s övergripande budskap samt nedslag i SNF:s åsikter inom flera områden, exempelvis skogens värden, skogsbruk samt skogen och miljön. De andra dokumenten är två rapporter från SNF. *Människan i skogen: det skogspolitiken glömde* är från år 2013 och fokuserar på skogens sociala värden och hur dessa ofta nedprioriteras då skogsbrukets prioritering ofta ligger på produktionen och naturskyddet och värden av skog ofta fokuserar på biologiska värden.⁷⁰ *Dags för en ny skogspolitik* är från 2014 och i rapporten förklarar och motiverar SNF varför Sverige behöver en ny, uppdaterad och modernare skogspolitik.⁷¹ De påpekar brister i den nuvarande lagstiftningen och lyfter fram förslag på förbättringar.

Texterna har valts utifrån att de ska fokusera på skogen, exempelvis skogsbruk eller skogens värden, och de ska vara aktuella texter. SNF:s policy om skogen är från 2011 och är därmed den äldsta av texterna. Eftersom SNF inte ändrat policyn eller antagit en ny är det policyn från 2011 som ligger till grund för alla SNF:s ståndpunkter och arbete inom skogsfrågan och dokumentet anses därför vara aktuellt. Material som valts bort i analysprocessen är text på SNF:s hemsida samt annat tryckmaterial som till exempel broschyrer eller informationsmaterial. Avgränsningen har skett på grund av att detta material bygger på de åsikter och ståndpunkter som manifesteras i SNF:s policy och rapporter och materialet utgör därför inget extra analysunderlag. Policy och rapporter medför dessutom ett rikt textunderlag väl lämpat för diskursanalys. De tre dokumenten som använts i analysen inbegriper SNF:s egna ställningstagande, SNF:s kritik mot rådande miljölagstiftning samt synen på människans relation till skogen och texterna är passande för att analysera miljöetik och värdering.

⁶⁹ Naturskyddsföreningen (2011). *Policy Skogen*. Hämtad 2015-02-26, från:

http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/policy_skog.pdf

⁷⁰ Märta Berg (2013). *Människan i skogen: det skogspolitiken glömde*. Stockholm: Naturskyddsföreningen. Även tillgänglig på Internet: http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/M%C3%A4nniskan_i_skogen.pdf

⁷¹ Jonas Rudberg (2014). *Dags för en ny skogspolitik*. Stockholm: Naturskyddsföreningen. Även tillgänglig på Internet: <http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/SkogpolitisktforstagLITEN.pdf>

1.5.2 METOD

Då uppsatsen utgår från ett diskursanalytiskt angreppssätt har diskursiva mönster eftersökts i texterna. Exempel på detta har varit att lokalisera ord som andra begrepp samlas kring, begrepp som innehar flera olika betydelser samt uttalanden som gör att något annat utesluts. För att kunna svara på frågeställningarna har uttalanden i texterna utforskats för att hitta underliggande värderingsmässiga ställningstaganden. Dessa avtäckta värderingar har sedan används i tolkningen av SNF:s natursyn och miljöetik. Under arbetets gång har det diskursanalytiska perspektivet samverkat med tolkningen av SNF:s värderingar då det är i språket och sättet att tala om människan, skogen och miljön som de värderingsmässiga ställningstagandena kan blottläggas och göras synliga.

2. NATURSKYDDSFÖRENINGEN OCH SKOGEN

2.1 STÄLLNINGSTAGANDEN

I *Policy Skogen* inleder SNF med att räkna upp sina övergripande budskap. SNF gör här en rad ställningstaganden om vad som anses är viktigt för skogen och hur skogen ska skötas. Ställningstagandena framstår som självklara vilket inte är något konstigt i sig då en policy är en avsiktsförklaring för hur önskade mål ska uppnås. Ställningstaganden är dock att inta en ståndpunkt, en åsikt, och det är intressant att se hur dessa ställningstaganden underbyggs och förklaras.

Vad ligger bakom SNF:s åsikter om hur skogen ska skötas? Det är denna problematik som Stenmark är inne på när han skriver om att vetenskapen kan erbjuda mycket kunskap om hur miljöproblemen ser ut och vad som kan göras för att motverka problemen, men att vetenskapen självt inte kan bestämma vilka lösningar som vi människor ska välja.⁷² När organisationer, myndigheter eller politiska överenskommelser slår fast vilka åtgärder som ska användas och hur naturen ska behandlas ligger det enligt Stenmark inte bara vetenskaplig fakta bakom besluten utan även värderingsmässiga ställningstaganden. Dessa värderingsmässiga ställningstaganden är inte alltid synliga utan kan uttryckas mellan raderna.

SNF skriver bland annat under ett av de övergripande budskapen som handlar om att skapa en grön infrastruktur att:

[e]n ekologiskt hållbar landskapsplanering och fysisk planering är *nödvändiga* inslag i ett framtida hållbart samhälle. Kunskapen om skogens alla värden och, inte minst, behovet av återskapande, *måste* ökas. Skogslandskapet *måste* rymma tillräckligt stora arealer av livsmiljöer av god kvalitet och spridningsvägar dem emellan. Det *behövs* kartläggning och planer över skyddsvärda områden på lokal, regional och nationell nivå (min kurs).⁷³

I citatet finns det flera åsikter om vad som är nödvändigt och vad som måste göras. I rapporten om en ny skogspolitik skriver SNF att “[d]et ska vara lätt för skogsägare att göra rätt - för naturen, för miljön och för framtiden”.⁷⁴ Men vad är rätt? Vad är ett hållbart samhälle och vad innebär det? Vad är nödvändiga inslag och varför måste just dessa åtgärder ske? Analysen kommer att fokusera på att hitta de underliggande värderingsmässiga antaganden

⁷² Stenmark s. 13ff.

⁷³ Naturskyddsföreningen s. 1.

⁷⁴ Rudberg s. 14.

som förutom vetenskapliga fakta ligger till grund för SNF:s uttalanden och ställningstaganden.

2.2 EGENVÄRDE ELLER INSTRUMENTELLT VÄRDE

För Naturskyddsföreningen är det centralt att synen på skogen inte baseras på strikt ekonomiska beräkningar. De ekonomiska värdena är betydelsefulla att förstå, men får aldrig överskugga det faktum att skogen och dess biologiska mångfald har ett värde i sig, för människan och för sin egen skull.⁷⁵

Ovanstående citat går att läsa i SNF:s policy om skogen och uttalandet ger intrycket av att tillskriva skogen ett egenvärde bortom mänskliga ekonomiska värderingar. Enligt Stenmark tillskrivs ett objekt eller en individ ett egenvärde om det anses värdefullt i sig självt oberoende om det är till nytta för andra eller inte.⁷⁶ Genom att skriva att skogen har “ett värde i sig” och “för sin egen skull” uttrycker SNF en ståndpunkt där skogen tillskrivs ett egenvärde. Frågan är dock om SNF fortsatt uttrycker samma ståndpunkt vidare i sina texter och detta är något som kommer att undersökas. I citatet påpekas att synen på skogen inte ska baseras på strikt ekonomiska beräkningar. Detta utesluter dock inte att synen på skogen kan baseras på ekonomiska beräkningar utan bara att den inte endast bör baseras på ekonomi.

Det uttrycks även att skogen har ett värde för människan och detta öppnar upp för frågan om texten tillskriver skogen, inte bara ett egenvärde utan även, ett instrumentellt värde. Ett instrumentellt värde får det som kan användas som instrument för att nå ett annat mål.⁷⁷ Om synen på och värderingen av skogen baseras på ekonomiskt vinning eller andra värden som anses värdefulla för människor blir skogen ett medel som kan användas för att förverkliga något annat som anses värdefullt, exempelvis ekonomisk tillväxt.

I SNF:s policy förklaras vidare varför skogen är värdefull. Skogen tillhandahåller ekosystem som producerar livsviktiga ekosystemtjänster såsom exempelvis primärproduktionen av fotosyntes och biologisk mångfald.⁷⁸ Ekosystemtjänsterna är av värde både för skogen och för oss människor då vi båda, enligt vad vår vetenskap kan berätta för

⁷⁵ Naturskyddsföreningen s. 3.

⁷⁶ Stenmark s. 41f.

⁷⁷ Ibid., s. 40f.

⁷⁸ Naturskyddsföreningen s. 3.

Ekosystem är miljön och allt levande i ett naturområde. Ekosystem kan vara både stora och små och innefatta allt från en liten yta till hela planeten jorden. Ekosystemtjänster är tjänster som kommer från ekosystemen. Dessa tjänster innefattar bland annat fotosyntesen som är en process där växter med hjälp av solljus omvandlar koldioxid och vatten till energi och syre. Biologisk mångfald är variationsrikedom bland levande organismer och detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem.

oss, skulle få svårt att överleva och må bra utan dem. Två viktiga ekosystemtjänster är fotosyntesen, som är en grundförutsättning till allt liv, och biologiskt mångfald, som bidrar till ökad variation i naturen. Variation i skogen ökar bland annat skogens motståndskraft, återhämtnings- och produktionsförmåga samt bidrar till ett estetiskt värde.⁷⁹ Andra värden som SNF tar upp i skrivelsen är rekreations-, kulturella- och religiösa värden. Alla dess tjänster som skogen står till tjänst med är värdefulla för oss människor och några, exempelvis fotosyntes och ökad motståndskraft, är av värde för skogen och dess egna ”välmående”. Att SNF ser ekosystemtjänsterna som grund för skogens värde manifesteras även i SNF:s rapport om en ny skogspolitik där det skrivs: “Ekosystemtjänsterna - skogens alla värden”.⁸⁰ I och med detta sätt att tala om skogen blir det tydligt att SNF:s värdering av skogen utgår från de ekosystemtjänster som skogen tillhandahåller.

Vid genomgång av materialet framgår det att det talas om olika typer av skogar. Förutom skogar som skiljer sig utifrån vilka typer av trädslag de består av talas det även om naturliga och onaturliga skogar samt skyddsvärda och icke skyddsvärda skogar. SNF kommenterar Sveriges åtagande om förvaltande och bevarande av land- och sötvattenområden i och med Nagoya-åtagandet⁸¹ och påpekar att större områden behöver skyddas för att Sverige ska kunna uppnå målet. Enligt SNF ska dessa områden vara “särskilt värdefulla för biologiskt mångfald, vara väl spridda inom landet och fördelade mellan olika typer av skog. Några exempel på skyddsvärda områden är naturskogar som aldrig kalhuggits, nyckelbiotoper och tätortsnära skogar”.⁸²

Ordet “skyddsvärda” pekar på att något är värt att skydda och det påvisar samtidigt att det finns något som därmed inte är värt att skydda. I citatet nämns naturskogar som inte kalhuggits, nyckelbiotoper och tätortsnära skogar som exempel på skog som är värd att skydda. Detta sänder en signal om att naturskogar som har kalhuggits, områden som inte klassas som nyckelbiotoper och skogar som inte ligger nära en tätort inte är skyddsvärda eller inte anses lika angelägna att skydda.

De skogar som anses värda att skydda är de som värderas högt. Som nämndes tidigare utgår SNF från skogens förmåga att tillhandahålla ekosystemtjänster när skogen värderas och i SNF:s exempel på skyddsvärda skogar räknas skogar upp som är värdefulla för ekosystemens fortsatta välmående. Naturskogar, i synnerhet de som aldrig kalhuggits, och

⁷⁹ Idem.

⁸⁰ Rudberg s. 4.

⁸¹ Nagoyaprotokollet är ett av två protokoll som utgör Konvention om biologiskt mångfald (CBD).

Nagoyaprotokollet reglerar tillträde till genetiska resurser och rättvis fördelning av vinster som kan uppstå vid användandet av dem.

⁸² Rudberg s. 11.

nyckelbiotoper är värdefulla på grund av att de bidrar med ekosystemtjänster som exempelvis ett rikt biologiskt mångfald eller för att de agerar som kolsänkor.⁸³ Skogar som inte bidrar med ekosystemtjänster, eller åtminstone inte lika livskraftiga sådana, ges ett lägre värde. SNF anser att monotona skogar saknar naturskogens variation och artrikedom.⁸⁴ Monotona skogar skapas när trakthyggesbruk används som skogsbruksmetod. Metoden innebär att stora områden kalhuggs för att kunna plantera ny skog som ofta står i raka rader och därmed blir skogens utseende monotont och enformigt. Dessa skogar skriver SNF är “degraderade ekosystem” där djur och växter får svårare att överleva på grund av den skogsbruksmetod som används.⁸⁵ Andra mindre skyddsvärda områden är enligt SNF impediment. Impediment är exempelvis myrar eller hållmarker som är olämpliga för skogsbruk och där SNF skriver att “en mindre del av den biologiska mångfalden finns”.⁸⁶ Här gör SNF ett tydligt ställningstagande genom att skriva: “Den biologiska mångfalden som är knuten till produktiv skogsmark är [...] mer hotad än impedimentens”.⁸⁷

SNF:s resonering synliggör en rangordning av skyddsvärda skogar. Mest skyddsvärda är skogar som tillhandahåller starka och livskraftiga ekosystem som i sin tur producerar ekosystemtjänster. Näst efter kommer produktiva skogar som trots sitt monotona utseende och “degraderade” ekosystem kan vara värda att skydda eftersom de ändå tillhandahåller ekosystemtjänster, dock inte lika välmående sådana. Minst skyddsvärda anses skogsområden vara som varken är betydelsefulla för produktion av ekosystemtjänster eller produktion av virke.

SNF nämner även tätortsnära skogar som exempel på skyddsvärd skog. En tätortsnära skog blir värdefull helt enkelt på grund av att den är belägen nära där många människor bor och skogen får då ett socialt värde genom att människor kan använda skogen för exempelvis rekreation och friluftsliv. Här blir det tal om ett värde som värderas utifrån människors behov och intressen medan värden baserade på skogens tillhandahållande av ekosystemtjänster värderas utifrån ett ekologiskt perspektiv där både mänskliga intressen men även skogens behov vägs in. Vad skogens behov är blir dock väldigt godtyckligt då det är vi människor som skapar oss en föreställning av vad skogens behov är. Vetenskapen kan ge oss direktiv över vad skogen “mår” bra av men vi måste samtidigt ta ställning till dessa vetenskapliga fakta och

⁸³ En kolsänka är ett system som tar upp mer kol ur atmosfären än det avger, se Naturskyddsföreningen s. 24.

⁸⁴ Rudberg s. 7.

⁸⁵ Naturskyddsföreningen s. 9.

⁸⁶ Idem.

⁸⁷ Idem.

avgöra hur vi ska handla utifrån vad vi vet.⁸⁸

Tidigare nämndes det att de ekosystemtjänster som skogen tillhandahåller såsom exempelvis primärproduktionen av fotosyntes och biologisk mångfald är funktioner i naturen som både människa och natur kan få svårt att överleva utan. Om målet är att både människa och natur ska “må bra” ligger det i både människans och naturens intresse att se till att ekosystemen ges förutsättningar att fortsätta producera ekosystemtjänsterna. Här kan återknytas till resonemanget kring SNF:s uttalande där skogen tillskrivs ett egenvärde genom att skriva att skogen har ett värde i sig själv och för sin egna skull. Stenmark skriver att i de flesta etiska teorier tas det för givet att människan har ett egenvärde, en människa har då ett värde i sig oavsett om hen är till nytta för andra eller inte.⁸⁹ Om skogen har ett egenvärde betyder det att skogen är värdefull oavsett om den kan nyttjas av oss människor eller inte och att värdet inte förändras beroende på om skogen kan tillfredsställa våra intressen och behov eller inte.

Genom att rangordna olika typer av skogar efter hur skyddsvärda de är och placera skogsområden som inte anses kunna tjäna mänskliga syften längst ner på skalan visar SNF att områden som inte anses ha ett instrumentellt värde för människan inte är värda att skydda. Om skogen tillskrivs ett egenvärde borde även områden som inte tillskrivs ett instrumentellt värde vara lika angelägna att skydda. Trots att SNF i början av sin policy för skogen uttrycker att skogen har ett egenvärde kan det ifrågasättas om detta syns ytterligare i texterna fortsatta resonemang.

2.3 NATURLIGT OCH ONATURLIGT

Förutom att SNF pratar om skyddsvärd skog, och därmed skiljer ut skog som inte är skyddsvärd, talar SNF även om naturlig skog i frågor kring exempelvis naturligt tillstånd och naturliga störningar. Ord som naturlig och olika böjningar av ordet förekommer vid flera tillfällen i SNF:s policy. Som exempel nämns “den naturliga skogen”, “skogens naturliga produktionsförmåga” och “naturligt förekommande växt- och djurarter”.⁹⁰ Genom denna användning av begreppet naturlig målas det upp en bild i policyn av SNF:s syn på vad en naturlig skog är. SNF beskriver bland annat vilka trädslag och vad som kännetecknar olika typer av skogar i deras “naturliga tillstånd” samt beskriver den naturliga skogen genom att berätta hur skogen var innan människan påverkade den allt för mycket:

⁸⁸ Stenmark s. 13ff.

⁸⁹ Ibid., s. 41.

⁹⁰ Naturskyddsföreningen s. 1, 10.

Den naturliga skogen i Sverige bestod av allt från unga skogar, skapade efter t ex skogsbränder eller stormfällningar, till gamla skogar med stort innehåll av död ved i olika nedbrytningsstadier. Det normala var skogar där träden varierade kraftigt i både ålder och storlek. Före människans påverkan var landet till mellan 40 och 60 procent täckt av gammal naturskog, idag är motsvarande siffra endast några få procent.⁹¹

Bilden som målas upp av en naturlig skog är en skog som är orörd av människan och som istället formas av naturliga störningar såsom skogsbränder eller stormfällningar. Den naturliga skogen benämns även här som naturskog. Naturskog är just skog som har föryngrats på naturlig väg och inte på grund av människors påverkan. Precis som i resonemanget kring hur det språkliga användandet av ordet skyddsvärda skapar en motsatt kategori med icke-skyddsvärda, händer samma sak även i detta fall. När något benämns som naturligt förskjuts samtidigt något annat till att bli onaturligt. Om utgångspunkten är att naturlig skog är skog med inga eller minimala mänskliga ingrepp blir onaturlig skog den skog där människor tydligt lämnat avtryck. Påverkan från människor sker framförallt genom skogsbruket där skog ofta sköts på det sätt som garanterar en bra produktion av virke. Skötseln resulterar i områden som kalhuggs och monotona områden där träden är av samma sort, i samma ålder och planterade i rader. SNF benämner dessa skogar som produktionsskog, industriskog och plantager.

Vad som är onaturligt kommenterar SNF rakt på sak i rapporten *Människan i skogen*:

I skogar med sociala värden bör skogsskötsel ske med så få och så skonsamma åtgärder som möjligt. Människor reagerar ofta negativt när skogen förändras dramatiskt. Forskning visar att man i skogar med sociala värden bör undvika alla inslag som upplevs som *onaturliga*, till exempel kalhyggen, markberedning, planteringar i tydliga rader, monokulturer, raka och tvära skogsbryn eller alltför tillrättalagda anläggningar för friluftsliv (min kurs.).⁹²

Det som SNF räknar som onaturliga inslag är även inslag som inte bara påverkar människans upplevelse av skogen utan även skogens möjlighet att producera ekosystemtjänster. Som nämndes tidigare kan människans påverkan på skogen resultera i monotona skogar med mindre livskraftiga ekosystem. Det blir därmed möjligt att koppla ihop SNF:s inställning till naturlighet med deras inställning till skyddsvärda områden. Skogar med höga värden på grund av att de är estetiskt tilltalande eller har förmåga att tillhandahålla ekosystemtjänster är ofta

⁹¹ Ibid., s. 5.

⁹² Berg s. 8.

skogar som på grund av att de fått vara orörda av människan även av SNF räknas som naturliga skogar.

Begreppet naturlig kompliceras dock av att SNF i samma text som citatet här ovan diskuterar hur tätortsnära skog ska kunna användas av människor med olika behov och olika krav på skogens innehåll och utformning.⁹³ Svaret blir att skogsskötseln som bedrivs i dessa områden bör ha variation som ledord och att besökarna önskemål och behov ska spela in i vilken typ av skötselmetod som används. SNF skriver att utifrån var skogen är belägen, hur skogen ser ut och hur den används kan olika karaktärer skapas i skogen: “Det vilda, Det artrika, Det rymliga, Det rofyllda, Det lekfulla, Det festliga samt Det kulturella”.⁹⁴ Att skapa dessa karaktärer är att göra ingrepp i skogen och att med mänsklig hand forma skogen. Utifrån det tidigare resonemanget om att en skog är naturlig om den inte blivit påverkad av mänskliga ingrepp skulle den skötseln som förslås ovan skapa en skog som är onaturlig. SNF varnar dessutom för att i skogar med sociala värden skapa “alltför tillrättalagda anläggningar för friluftsliv”.

Det verkar som att det, i uttalandet om att skapa olika karaktärer, handlar om en annan naturlighet än naturskogens orördhet. Det blir en skapad naturlighet som formas efter människors behov och våra föreställningar om hur naturlig skog ser ut och är. I texterna nämns det flertalet gånger att det är viktigt med “återskapande” av exempelvis skog, naturvärden och biologiskt mångfald.⁹⁵ Utgångspunkten i att något kan återskapas pekar på att det finns en föreställning av ett ursprungligt tillstånd. Detta ursprungliga och naturliga tillstånd ses som det önskvärda, det som är värt att skydda men även att återskapa om det skadats eller förlorats.

2.4 HOT, KONFLIKT OCH EKONOMISKT VÄRDE

I SNF:s texter nämns det flera gånger att det föreligger ett hot mot skogen. SNF skriver bland annat att “[g]lobalt sett är olaglig avverkning ett av de främsta hoten mot skogarna, mot den biologiska mångfalden och mot lokalbefolkning och urfolk...” och “[e]tt av de största hoten mot biologisk mångfald globalt sett är förändrad markanvändning, främst avskogning, där exempelvis naturskog får ge plats åt plantager eller betesmark åt köttdjur”.⁹⁶ SNF menar även att skogens sociala värden hotas på grund av markexploatering och avverkning.⁹⁷ Hoten mot

⁹³ Idem.

⁹⁴ Idem.

⁹⁵ Se exempelvis: Berg s. 9. Naturskyddsföreningen s. 10.

⁹⁶ Naturskyddsföreningen s. 6, 9.

⁹⁷ Berg s. 3.

skogen består alltså främst av olika sätt att bruka skog och mark. Detta skogsbruk förändrar och påverkar den “naturliga” skogen, naturskog, och skapar “onaturlig” skog som exempelvis plantager eller kalhuggen. Påverkan på den “naturliga” skogen påverkar även ekosystemtjänsterna, varav här nämns biologiskt mångfald, som i sin tur påverkar hela ekosystemet. Utifrån synsättet att skogen hotas och att detta hot förstör naturvärden byggs ståndpunkten upp om att skogen behöver skyddas. De skydd som finns att tillgå enligt SNF är nationalpark, naturreservat och biotopskydd.⁹⁸

Trots att skogsbruket målas upp som ett hot mot skogens ekologiska och sociala värden anser inte SNF att skogsbruket i grunden är något dåligt utan istället något positivt “eftersom skogen ger oss förnybara råvaror”.⁹⁹ Det är alltså inte skogsbruket i sig som är hotet utan ett skogsbruk som inte bedrivs på ett hållbart sätt. SNF driver inte bara ståndpunkten att skogen ska skyddas utan att den även kan vårdas genom att andra, mer hänsynstagande, skogsbruksmetoder än kalhuggning används.¹⁰⁰ En sådan metod kan enligt SNF vara hyggesfritt skogsbruk där skog inte kalhuggs och där ekonomiska, ekologiska och sociala värden anses kunna samsas.

SNF:s mål är ett mer hållbart skogsbruk. Enligt Sandell et al. består hållbar utveckling av tre delar: ekonomisk-, ekologisk- och social hållbarhet.¹⁰¹ Som kan ses av analysen av SNF:s texter sker värderingen av skogen utifrån tre liknande delar. Skogen har ett ekonomiskt värde genom att människor kan utvinna virke eller på andra sätt exploatera marken. Det ekologiska värdet består i att skogen tillhandahåller ekosystemtjänster som får människor samt miljön att må bra. Det sociala värdet ligger i att människor kan använda skogen i rekreations- och friluftslivssyften. Alla dessa värden bygger på olika mänskliga intressen som baseras på vad människan vill få ut av skogen. När ett av dessa intressen får mer utrymme eller prioriteras över de andra skapas konflikter. Åsikten genom SNF:s texter är att de ekonomiska intressena prioriteras över andra intressen. Men det framgår dock även av texterna att det sker en prioritering mellan ekologiska och sociala intressen och värden.

I SNF:s policy för skogen samt i rapporten *Dags för en ny skogspolitik* tar SNF ställning för att skogens ekologiska och sociala värden ska prioriteras mer medan fokus i rapporten *Människan i skogen* enbart ligger på skogens sociala värden. Ekologiska och sociala värden följs ofta åt och skogar med sociala värden innehar ofta även ekologiska värden, men inte alltid. SNF påpekar att det finns flera rapporter som visar på hur stora arealer skog som

⁹⁸ Naturskyddsföreningen s. 6.

⁹⁹ Rudberg s. 3.

¹⁰⁰ Naturskyddsföreningen s. 13, 23. Rudberg s. 7.

¹⁰¹ Sandell et al. s. 55.

behöver skyddas för att mål kring biologisk mångfald ska uppnås men att det inte finns liknande angående sociala värden.¹⁰² SNF menar även att de skyddsformer som finns att tillgå framförallt är inriktade på att skydda skog med höga naturvärden och att det därmed är svårt att få till formellt skyddade områden med sociala värden om inte dessa även följs åt av ekologiska värden.¹⁰³ Fokus riktas mot att det ekologiska perspektivet är mer etablerat och att naturvärden värderas högre än sociala värden när skog ska skyddas. Det sker därmed enligt SNF en prioritering mellan inte bara ekonomiska och andra intressen utan även mellan ekologiska och sociala. SNF påpekar dock att “de medel som finns skall fördelas på många olika intressesfärer, vilket gör att skydd och skötsel av de skogsområden som inte har extremt höga sociala eller biologiska värden ofta står sig slätt i jämförelse med olika exploateringsintressen”.¹⁰⁴ SNF menar att det ekonomiska intresset prioriteras.

SNF skriver flera gånger att många av skogens värden inte går att värdera i pengar. Dock slutar många av SNF:s argumentationer för andra användningsområden av skogen än virkesproduktion i just ekonomiska värderingar. SNF skriver att vissa saker som skogen ger oss är ovärderliga men att det inte borde vara alltför svårt att se de samhällsekonomiska fördelarna.¹⁰⁵ Andra användningsområden av skog än virkesproduktion som SNF argumenterar för är exempelvis naturturism men de påpekar att det är svårt att värdera upplevelser i pengar. Det nämns dock hur mycket pengar som naturturismen omsätter, att turismen skapar tusentals arbetstillfällen och att det finns ekonomiska värden för både markägare och företag inom branschen.¹⁰⁶ En annan ekonomisk argumentation som förs är kring att bevara redan befintlig skog istället för att i framtiden behöva återskapa grönområden. Att bevara tätortsnära skog menar SNF är både billigare och lättare att sköta än anlagda grönområden.¹⁰⁷

Argumentationen kring SNF:s ståndpunkt om att prioritera andra sätt att använda skogen än produktion byggs inte bara på ekonomiska skäl utan även på hälsovinster. Exempelvis menas att “ett monetärt värde” skulle kunna sättas “för minskade sjuk- och hälsovårdskostnader” då de framhåller hur viktig vistelse i skogen är för vår hälsa.¹⁰⁸ Hälsovinster i naturen är bland annat minskad stress i och med lugnet och tystnaden, något som är svårt att finna i staden, och att ett aktivt friluftsliv motverkar fysisk inaktivitet som är

¹⁰² Berg s. 9.

¹⁰³ Ibid., s. 10.

¹⁰⁴ Ibid., s. 23.

¹⁰⁵ Ibid., s. 24.

¹⁰⁶ Ibid., s. 8. Rudberg s. 5.

¹⁰⁷ Berg s. 9.

¹⁰⁸ Ibid., s. 4.

en av de stora riskfaktorerna för ohälsa.¹⁰⁹ Det SNF försöker framhålla genom att påpeka de ekonomiska vinsterna och hälsovinsterna med att bevara skog är att även andra sätt att använda skogen än genom virkesproduktion ligger till gagn för oss människor. Vinsten kanske inte är lika synlig eller lättberäknad men den anses finnas där och SNF bygger en stor del av sin argumentation på det. Det som dock händer i och med denna typ av argumentation är att människors vilja att skydda och ta hand om skogen baseras på vad skogen kan göra för oss. Skogen tillskrivs ett instrumentellt värde när fokus ligger på hur skogen kan användas som medel för att uppnå ett annat mål. I detta fall blir målen ekonomiskt tillväxt och bättre hälsa för människor och skogen blir en resurs som vi utnyttjar för att nå dit.

Begreppen värde och värdering är ett begrepp som i SNF:s texter används med skiftande betydelse. Det talas om olika värden som exempelvis ekonomiskt, ekologiskt och socialt värde. Det talas om värde i sig självt och värde för oss människor.

Skogspolitiken måste kunna hantera skogens många olika värden. Skogens sociala värden får inte urholkas på grund av otillräckliga kunskaper eller av att vi inte förstår värdet av det skogen ger oss. I dagens skogspolitik har skogens sociala värden en underordnad ställning i genomförandet. Naturskyddsföreningen menar att det är dags att värdera människors upplevelser av skogen högre.¹¹⁰

Precis som citatet inleds med så finns det många olika värden. Men som nämndes tidigare grundar sig de värden vi tillskriver skogen i vad människor har för intresse av den. Människor vill kunna producera virke, utöva friluftsliv, ha tillgång till skogen för rekreation, vårda skog och mark för bibehållna ekosystem och så vidare. Intressena i skogen fyller en funktion och målen för det vi vill använda skogen till gagnar på olika sätt människans välbefinnande och välmående. I citatet synliggörs även den konflikt som existerar mellan olika intressen och värderingar. SNF skriver här att “det är dags att *värdera* människors upplevelser av skogen högre” (min kurs.) i ett försök att uppmärksamma att sociala värden, som här är det värdet som är i fokus, bör få lika utrymme i skötseln av skogen som andra värden. Utifrån tidigare exemplifiering av hur SNF försöker visa på de sociala värdenas värde i pengar kan slutsatsen dras att den värdering de talar om i citatet inte handlar om en värdering baserad på vad som kan tänkas vara bäst för människa och skog utan en värdering baserad på ekonomi. De sociala värdena bör helt enkelt värderas högre som ekonomisk inkomstkälla.

¹⁰⁹ Ibid., s. 6.

¹¹⁰ Ibid., s. 4.

2.5 NATURSYN, MILJÖETIK OCH DISKURSORDNING

I detta kapitel ska de resonemang som förts och de exempel som lyfts fram i den tidigare texten knyts samman för att åskådliggöra SNF:s natursyn, deras miljöetik samt placera in texterna i en diskursordning.¹¹¹ Först kommer SNF:s natursyn att undersökas. Stenmark ringar in en natursyn som bestående av en syn på naturens beskaffenhet samt vilket värde som naturen tillskrivs i olika sammanhang.¹¹² I enlighet med Stenmark kommer här SNF:s syn på skogens beskaffenhet samt deras värdering av skogen att undersökas.

2.5.1 NATURSYN

I SNF:s texter kommer synen på vad som är naturlig skog tydligt fram. En bild av naturlig skog som är orörd av människan framhävs där naturliga cykler påverkar skogen och där livskraftiga ekosystem har möjlighet att utvecklas, bibehållas samt bidra till mångfald och variation. Den naturliga skogen beskrivs därmed som stark och vital. SNF driver dock ett resonemang kring skydd av skog. Detta resonemang blir tydligt då den skog som påverkas av människor inte benämns som naturlig i texterna utan den blir onaturlig. Onaturligheten består av att människans påverkan skapar onaturliga inslag i och med skötseln och bruket av skogen samt att den påverkade skogen inte kan upprätthålla samma livskraftiga ekosystem. Detta synsätt innebär att skogens naturliga styrka påverkas och skogen ses därmed även som något skört, något som går att förstöra om människan inte behandlar den på ett bra sätt. Människan måste alltså skydda och ta hand om naturen för att den ska "må" bra och bibehålla sin naturliga styrka.

SNF tillskriver skogen ett egenvärde i ett uttalande tidigt i sin policy om skogen. Att skogen enligt SNF skulle ha ett egenvärde är dock inget, som min analys har visat, som vidare uttrycks i det fortsatta resonemanget eller de andra texterna av SNF. Analysen av texterna har istället visat att skogens värden baseras på hur skogen kan tjäna människans syften och intressen. Människans intressen handlar oftast om exploatering av olika slag, i synnerhet virkesproduktion och användandet av mark för bostadsbyggande. Men även att använda skogen för rekreation och friluftsliv är en typ av exploatering då skogen används av människan för att nå andra mål än primärt skogens egna "välmående". Skogen används i och med det som ett instrument för att nå andra, av människan uppsatta, mål och slutsatsen som går att dra är att skogen tillskrivs ett instrumentellt värde i texterna.

¹¹¹ Begreppet "diskursordning" används här utifrån Faircloughs definition och med diskursordning menas ett avgränsat antal diskurser som strider inom samma område. Se Jorgensen och Phillips s. 34.

¹¹² Stenmark., s. 25.

Stenmark ringar själv inte in några specifika natursyner utan skriver endast om vad som ligger till grund för en natursyn. Helmfrid definierar dock tre övergripande natursyner i *Natursyner: tre svar på vad natur är*. Den första av de tre natursynerna som Helmfrid kallar “den ousinliga källan” bygger på synsättet att naturen är underställd människan, att naturen är outtömlig samt att naturen är stark och alltid kan återhämta sig.¹¹³ I SNF:s texter tydliggörs deras syn på skogen som ett ekosystem som under för mycket påverkan av människan inte orkar med att producera fullt fungerande ekosystemtjänster. SNF ser alltså inte på skogen som outtömlig och som ett system som kan återhämta sig från vad som helst. SNF:s natursyn sammanfaller inte heller med Helmfrids tredje definierade natursyn, “den gemensamma kroppen”, då SNF:s texter inte målar upp en bild av människa och natur som jämlikar eller människan som ett med naturen.

SNF:s natursyn kan snarast likställas med Helmfrids andra definierade natursyn “den sköra evighetsmaskinen”. Precis som i “den ousinliga källan” anses människan stå över naturen men med skillnaden att med makt följer ett ansvar över det som människan förvaltar.¹¹⁴ Människan måste värna om naturen då naturen inte kan utstå vilken behandling som helst. SNF målar upp en bild av skogen som skör och som något som inte klarar av allt för mycket påverkan av människan utan att skogens produktionsförmåga negativt påverkas. Samtidigt påpekar SNF många gånger att människan behöver värna om skogen. Som nämnts tillskrivs skogen ett instrumentellt värde i texterna av SNF vilket indikerar att skogen är underställd människan då det är människors intressen och mål som styr användandet av skogens resurser.

2.5.2 MILJÖETIK

För att placera in SNF:s texter i en av de miljöetiker som Stenmark ringar in kommer SNF:s värderingsmässiga ställningstaganden att analyseras. SNF framhåller flera gånger i texterna att det är viktigt att bevara skogen. Bland annat skrivs: “[e]n viktig grund för skogspolitiken måste vara att alla skogens ekosystemtjänster ska fungera nu – och i framtiden”.¹¹⁵ Frågan är varför skogen ska bevaras och för vem. Ett annat citat besvarar den frågan:

“Hur skogen brukas påverkar inte bara oss som lever nu, utan också kommande generationer. Skogen är ett levande ekologiskt system med många samband och funktioner som ger samhället varor och tjänster, ekosystemtjänster, som vi inte kan

¹¹³ Helmfrid s. 10f.

¹¹⁴ Ibid., 12f.

¹¹⁵ Rudberg s. 5.

leva utan (min kurs.).”¹¹⁶

SNF anser det alltså viktigt att bevara skogen för människors skull. Både nu levande människor men även kommande generationer eftersom människan inte kan leva utan de ekosystemtjänster som naturen tillhandahåller. SNF:s syn på bevarande av skog syns även i resonemanget kring vilka områden som är skyddsvärda och vilka som till följd av det inte är skyddsvärda. Som nämnts tidigare fokuserar SNF på att skydda mark med högt värderade naturvärden då dessa skogar bland annat är de som exploateras av människan just på grund av sina naturvärden. SNF fokuserar på människans behov och intressen när de värderar skogen, vilka miljöåtgärder som bör ske samt var dessa åtgärder ska sättas in för att kunna värna om skogen.

Dessa värderingsmässiga ställningstaganden överensstämmer väl med de värderingar som Stenmark anser ingår i en intergenerationell antropocentrism. Stenmark definierar fyra centrala värdekomponenter i en intergenerationell antropocentrism.¹¹⁷ Den första värdekomponenten är att människans behov är i fokus när människans omtanke för naturen definieras. Den andra värdekomponenten bygger på att naturen ses som en resurs som människan har rätt att nyttja. Den tredje värdekomponenten slår fast att människan bör försöka uppnå en mer jämlik rättvisa mellan fattiga och rika. Den fjärde värdekomponenten är att människan i sitt nyttjande av naturen även bör ta hänsyn till framtida generationer och deras behov.

I SNF:s texter uttrycks värderingar som sammanfaller med alla fyra av dessa värdekomponenter. Som analysen här ovan visade så anser SNF att skogen bör bevaras och värnas på grund av att människan inte kan leva utan fungerande ekosystem eller de resurser som skogen förser människan med. Detta hänger ihop med värdekomponent ett och fyra då människans behov ställs i centrum för miljöåtgärder samt hänsyn även tas till framtida generationer av människor. Som analysen har visat, och som tydliggjordes i resonemanget kring SNF:s natursyn, tillskrivs skogen ett instrumentellt värde i texterna då SNF:s värdering av olika skogar bygger på hur skogen kan tillgodose människans intressen och syften. SNF kritiserar visserligen hur skogen utnyttjas med skogsbrukets fokus på virkesproduktion men det förespråkas inte att människan bör sluta använda skogen för detta ändamål. Istället trycker SNF på att skogsbruket bör skötas med mer miljövänliga metoder samt att skogen till större del bör förvaltas så att den kan användas till andra mänskliga aktiviteter såsom friluftsliv och

¹¹⁶ Ibid., s. 4.

¹¹⁷ Stenmark s. 37.

rekreation. Detta placerar SNF i linje med den andra värdekomponenten då människans rätt att utnyttja naturen inte ifrågasätts utan SNF endast resonerar kring hur användandet av skogen bör se ut. Principen som den tredje värdekomponenten bygger på, nämligen att människan bör försöka uppnå en mer jämlik rättvisa mellan fattiga och rika, har hittills inte varit synlig i analysen av SNF:s texter men kommer nu att belysas.

SNF:s texter är framförallt fokuserade på svenskt skogsbruk och svenska förhållanden men vissa utblickar internationellt görs. Bland annat skriver SNF om skydd och förvaltning av tropiska skogar och här betonas hur viktigt det är att “försörjningsmöjligheter tryggas för människor och att fattigdom bekämpas” för att kunna uppnå ett långsiktigt skydd av skog.¹¹⁸ Detta på grund av att skydd och förvaltning av skog anses fungerar bättre när människor känner ansvar och delaktighet. Om lokalsamhällen inte känner att de får möjlighet att påverka menar SNF att stöder för skydd och bevarande av skog blir lågt “på grund av fattigdom och marginalisering av de som lever närmast naturresurserna”.¹¹⁹ SNF påpekar även att “[e]n stärkt fattigdomsbekämpning är i flera fall en förutsättning för minskad avskogning”.¹²⁰ Det som här blir synligt är att SNF:s värderingar även överensstämmer med den tredje värdekomponenten som utgör grunden till Stenmarks definition av miljöetiken intergenerationell antropocentrism.

Intergenerationell antropocentrism skiljer sig enligt Stenmark från traditionell antropocentrism. Traditionell antropocentrism utgår enligt Stenmark från synsättet att av alla ting på jorden har endast människan ett egenvärde och att människan radikalt urskiljer sig från naturen att människan inte kan ses som en del av den.¹²¹ Intergenerationell antropocentrism, eller den hållbara utvecklingens etik som Stenmark ibland även kallar den, utgår även den från att endast människan har ett egenvärde men erkänner att precis som andra organismer ingår även människan i ett ekologiskt sammanhang och är beroende av fungerande ekosystem.¹²² Denna ”nya” antropocentrismen utmärker sig även mot traditionell antropocentrism genom att anse att nu levande människor har ett moraliskt ansvar inför framtida generationer.¹²³ SNF sällar sig här till den intergenerationella antropocentrismen då ett ansvar att bevara fungerande ekosystem till kommande generationer framhålls samt återkommande fokuserar på ekosystemens relevans för människans välmående.

De icke-antropocentriska miljöetikerna som Stenmark definierar, biocentrisk och

¹¹⁸ Naturskyddsföreningen s. 11.

¹¹⁹ Idem.

¹²⁰ Ibid., s. 20.

¹²¹ Stenmark s. 48.

¹²² Idem.

¹²³ Ibid., s. 49.

ekocentrisk miljöetik, bygger på att naturen anses ha ett egenvärde och ses som moralisk signifikant. Biocentrisk miljöetik förutsätter att levande varelser har ett egenvärde och att människor inte har någon rätt att se sig som överordnad andra varelser.¹²⁴ I SNF:s texter uttrycks ingen association med denna etik. Utmärkande för ekocentrisk miljöetik är att ekologiska helheter som exempelvis arter och ekosystem har ett egenvärde.¹²⁵ Inom ekocentrismen flyttas fokus från individen till organismsamhället och fokus läggs på helheten.¹²⁶ SNF fokuserar mycket på ekologiska helheter men då dessa ekologiska helheter inte tillskrivs ett egenvärde i texterna ingår SNF inte i denna miljöetik.

Både Stenmark och Kopnina påpekar att det är betydelsefullt att förstå vilken natursyn och miljöetik som ligger till grund för uttalanden om miljöproblem och miljöåtgärder. Stenmark framhåller att det är önskvärt att veta vilka värderingsmässiga ställningstaganden som en miljöetik bygger på innan en ny etik kan accepteras.¹²⁷ Detta för att kunna veta vilka andra etiska uppfattningar som utesluts och varför. Kopnina kommer, i sin undersökning av miljöundervisningens övergång till hållbarhetsundervisning, fram till att antropocentriska perspektiv dominerar både inom undervisning om hållbar utveckling samt inom diskursen kring detsamma.¹²⁸ Kopnina menar att det är viktigt att vara medveten om vilket eller vilka perspektiv som dominerar för att möjliggöra en förståelse för hur dessa perspektiv sedan påverkar inställningen till miljöproblem och lösningarna på problemen. Det är även betydelsefullt att förstå att det dominerande perspektivet, i detta fall ett antropocentriskt perspektiv, undantränger andra möjliga perspektiv och alternativ. Att förstå vilka värderingar och etiska förhållningssätt som ligger till grund för inställningen till miljön är alltså av yttersta vikt för att kunna förstå varför vissa miljöåtgärder förespråkas och andra inte.

2.5.3 DISKURSORDNING

Inom miljöfrågan har det existerat och existerar fortfarande flera olika diskurser. Olika forskare definierar dessa diskurser olika och det kan skilja sig beroende på hur begreppet diskurs definieras. Miljöfrågan kan ses som en stor diskurs eller så kan miljöfrågan delas in i mindre diskurser som inom en diskursordning kan anses strida om vilket sätt att tala om problemen och lösningarna som är det rätta. John Hannigan har i *Environmental Sociology* definierat tre miljödiskurser som han kallar idyllisk diskurs (arcadian discourse),

¹²⁴ Ibid., s. 83f.

¹²⁵ Ibid., s. 103.

¹²⁶ Ibid., s. 104f.

¹²⁷ Stenmark s. 5.

¹²⁸ Kopnina s. 77f.

ekosystemsdiskurs (ecosystem discourse) och rättvisediskurs (environmental justice discourse).¹²⁹ Dessa tre diskurser menar Hannigan följer en viss kronologisk ordning och att de har varit dominerande under olika tidpunkter under miljörelsens framväxt under 1900-talet.¹³⁰

Den idylliska diskursen framträdde i början av 1900-talet och var dominerande fram mot 1970-talet och framväxten av vad Hannigan kallar den moderna miljörelsen.¹³¹ Som namnet antyder ses naturen som något idylliskt och det sker ofta en romantisering av naturen. Diskursen växte fram och var aktiv då industrialismen fick städer att växa snabbt och människor kom allt längre ifrån naturen. Synen på naturen förändrades från att ha sett på naturen som hotfull till att se den som en plats dit framförallt stadsmänniskan kunde ta sin tillflykt från stadens stress, ljud och smuts.¹³² Sandell et al. beskriver första halvan av 1900-talet på liknande sätt när de i *Miljödidaktik: naturen, skolan och demokratin* gör en historisk tillbakablick på miljöengagemangets framväxt under 1900-talet i en svensk kontext.¹³³ Sandell et al. menar att denna tid dominerades av synsätt som fokuserade på naturskydd och naturvård eftersom den allt mer framväxande industrialiseringen påverkade naturen negativt. Den urbana överklassen började samtidigt intressera sig för att komma ut i naturen och undfly staden. Det var även under denna tid som SNF bildades.

I de dokument av SNF som har granskats här finns spår av den idylliska diskursen. Skogen står ofta som motsats till staden genom att skogen beskrivs vara något som stadsmänniskan behöver för att må bra. SNF lägger stor vikt vid att påtala den tätortsnära skogens betydelse för människans möjligheter till rekreation och en lugn plats. Det sker även ett romantiserande av skogen när SNF exempelvis skriver: "det finns också ovärderliga företeelser, som barnets glädje över att få bygga en koja, springa runt bland skogens träd och stenar och få möjlighet att upptäcka skogens småkryp".¹³⁴ Citatet målar upp en idyllisk bild av skogen.

Den andra diskursen som Hannigan ringar in, ekosystemsdiskursen, menar Hannigan var dominerande under 1970-talet.¹³⁵ Utmärkande för diskursen var att den sammanförde det vetenskapliga fältet ekologi med miljörelsens oro över miljöproblem som radioaktivt avfall och förgiftning på grund av bekämpningsmedel. Hannigan menar att det var under denna tid

¹²⁹ Hannigan s. 75-91.

¹³⁰ Ibid., s. 75.

¹³¹ Idem.

¹³² Ibid., 77f.

¹³³ Sandell et al. s. 41f.

¹³⁴ Berg s. 4.

¹³⁵ Hannigan s. 80ff.

som det började talas om ekologiska hot, ekologi och naturens balans. Detta sätt att tala om miljöproblemen är väl synliga i SNF:s texter. Texterna har ett fokus på ekosystemen och dess betydelse för människan och SNF skriver mycket om hur det föreligger ett hot mot skogen i och med hur skogen används och utnyttjas.

Sandell et al. beskriver tiden runt 1970-talet i Sverige annorlunda och pekar mer på att det under denna tid växte fram vad de kallar kritiska alternativ.¹³⁶ Dessa kritiska röster ifrågasatte den rådande samhällsordningen och efterfrågade mer radikala åtgärder än naturskydd och naturvård. Av dessa röster finns knappt några spår av i SNF:s texter där den rådande samhällsordningen inte ifrågasätts. SNF stödjer skogsbruk då de anser att det “i grunden är något positivt eftersom skogen ger oss förnybara råvaror”.¹³⁷ Det är alltså inte utnyttjandet av skog som ifrågasätts utan hur det sker. SNF efterfrågar istället alternativa skogsbruksmetoder som hyggesfritt skogsbruk. När det kommer till dagens konsumtion och dess påverkan på miljön belyser SNF hur viktigt det är att konsumera klimatsmart och att återvinna men ifrågasätter inte mer än så.

Den tredje diskursen, rättvisediskursen, anser Hannigan skiljer sig från de andra tidigare två genom att diskursen skiftar fokus från miljöproblemens ekologiska dimension till problemens sociala dimension.¹³⁸ Diskursen fokuserar på problematiken kring människors ofta små möjligheter att förstå och påverka sin situation samt att det oftast är underordnade grupper som framförallt påverkas av konsekvenserna av miljöproblemen.¹³⁹ Denna diskurs märks av i SNF:s resonemang bland annat när frågan kring fattigdomsbekämpning behandlas i texterna. Som nämndes tidigare ser SNF fattigdomsbekämpning och ökat inflytande av lokalbefolkning som självklara åtgärder för att skapa ett långsiktigt och hållbart skydd av tropisk regnskog.¹⁴⁰ Rättvisediskursen är även närvarande i rapporten *Människan i skogen* där SNF fokuserar mycket på problematiken kring att boende nära skog sällan har något att säga till om angående markägarens planer för skogen.¹⁴¹ SNF menar att exempelvis kalhuggningar av skogsområden kan påverka de närboende i största grad då den kalhuggna skogen kanske inte går att använda i samma utsträckning som tidigare för rekreation och friluftsliv.

Hannigan definierar tre diskurser som här presenterats och kopplats till SNF:s texter. Som analysen visar rör sig SNF inom alla tre diskurser, något som Hannigan påpekar ofta är

¹³⁶ Sandell et al. s. 45f.

¹³⁷ Rudberg s. 3.

¹³⁸ Hannigan s. 84.

¹³⁹ Idem.

¹⁴⁰ Naturskyddsföreningen s. 20f.

¹⁴¹ Berg.

vanligt. De tre diskurserna är inte varandra uteslutande utan bygger vidare på varandra.¹⁴² I jämförelse med Hannigan definierar aldrig Sandell et al. någon tidsperiod eller inställning till miljöfrågan i en svensk kontext som motsvarar Hannigans rättvisediskurs. Sandell et al. beskriver istället begreppet hållbar utveckling som de menar har kommit att bli det centrala begreppet när det gäller miljöfrågor efter att Brundtlandkommissionen släppte rapporten *Vår gemensamma framtid* 1987.¹⁴³ Precis som Sandell et al. kommer Medina i *Från "tyst vår" till "hållbar utveckling"* fram till att hållbar utveckling blivit det centrala begreppet som miljöfrågan har kommit att samlas kring.¹⁴⁴

Medina kommer även, i likhet med Sandell et al., fram till att innan hållbar utveckling definierades och vann mark inom miljörörelsen existerade flera kritiska alternativ som i högre grad efterfrågade strukturell samhällsförändring för att komma tillrätta med miljöproblemen.¹⁴⁵ Dessa kritiska alternativ benämner Medina som "den antisystemiska förändringsdiskursen" och menar att denna diskurs tillslut undanträngdes av "den västerländska tillväxtdiskursen" som fokuserar på hållbar utveckling. Det Sandell et al. och Medina framförallt framhåller är att när de kritiska alternativen undanträngdes under den hållbara utvecklingen framfart och homogeniseringen av miljöfrågan är att efterfrågan på större samhällsförändringar på strukturell nivå bortträngdes och ersattes av en tro på att miljöproblemen kan lösas inom den rådande sociala ordningen.

Homogeniseringen av miljöfrågan och tilltron till att lösa miljöfrågan inom det rådande sociala systemet är något som Linderström bekräftar i sin undersökning av miljöfrågans politiska och ideologiska förändringar under perioden 1965-2000. Linderström fokuserar dock på begreppet ekologisk modernisering, ett närbesläktat ord till hållbar utveckling. Det ekologisk modernisering gör är att synliggöra tron på den mänskliga teknikutvecklingens förmåga att skapa nya moderna och tekniska lösningar som kan låta mänskligheten fortsätta använda sig av naturens resurser för produktion men att detta genom tekniska innovationer kan ske på ett mer hållbart och effektivt sätt. Genom att använda resurserna mer effektivt och hållbart hoppas man kunna minska på miljöbelastningen från exempelvis industri och produktion samtidigt som man kan upprätthålla en hög produktionstakt och ekonomisk tillväxt.

SNF utgår från ett hållbarhetsperspektiv i de texter som undersökts och använder sig återkommande av begreppet hållbar utveckling. SNF talar framförallt om hållbart skogsbruk

¹⁴² Hannigan s. 90.

¹⁴³ Sandell et al. s. 47.

¹⁴⁴ Medina s. 320f.

¹⁴⁵ Idem.

som är det mål som ligger till grund för alla de tre dokument som har analyserats. De övergripande budskap som SNF presenterar samt de förändringar inom skogsbruk, skogspolitik och syn på skogens olika värden som SNF uttrycker i texterna utgår alla från förhoppningen om ett mer hållbart skogsbruk i framtiden. Men i likhet med Sandell et al. presentation av miljörelsens utveckling under 1900-talet och Medinas undersökning presenterar SNF:s texter inga strukturella samhällsförändringar eller kritiska alternativ. Snarare uppvisas en tro på att de miljöproblem som SNF påvisar inom skogen kan lösas med mer måttfulla förändringar som kan ske inom den rådande samhällsordningen. Trots att SNF inte använder begreppet ekologisk modernisering, som Linderströms avhandling behandlar, liknar SNF:s tro på att alternativa skogsbruksmetoder kan lösa de problem de ser med dagens skogsbruk och de miljöproblem bruket för med sig den tro som Linderström identifierar i och med begreppet ekologisk modernisering.

3. SLUTORD

Uppsatsens syfte har varit att undersöka hur skogen framställs i texter skrivna av SNF och vilka värderingar som ligger till grund för SNF:s inställning till miljöfrågan. Målsättningen har varit att identifiera de värderingsmässiga ställningstaganden som görs av SNF och genom att koppla ihop dessa värderingar med Stenmarks arbete kring natursyn och miljöetik. Texterna av SNF har även analyserats utifrån tre miljödiskurser definierade av Hannigan för att placera in SNF i en diskursordning. Frågeställningarna som uppsatsen svarar på är vilken natursyn och miljöetik som uttrycks i texterna samt hur denna natursyn och miljöetik påverkar diskursen kring hållbar utveckling.

SNF bygger sina texter och målsättningar på en natursyn som tillskriver skogen ett instrumentellt värde och ser på skogen som en resurs trots att skogen, enligt SNF:s egna uttalanden, kanske inte klarar av att utnyttjas utan att ekosystemen tar allvarlig skada. Utav Stenmarks definierade miljöetiker sällar sig SNF till den intergenerationella antropocentrismen vilken Stenmark även kallar den hållbara utvecklingens etik. I SNF:s texter finns spår av flera olika miljödiskurser, olika sätt att tala om miljön, men framförallt talar SNF inom en hållbarhetsdiskurs. Det sätt att tala om miljöfrågan som inte går att finna i SNF:s texter är den diskurs som Sandell et al. och Medina menar fokuserar på kritiska alternativ.

Medina, Linderström och Sandell et al. pekar på ett homogeniserande av miljöfrågan och att diskursen kring hållbar utveckling har kommit att bli dominerande. Detta innebär att andra sätt att tala om miljöfrågan har trängts undan. Vissa perspektiv kan av vissa skäl försvinna på grund av att den vetenskapliga kunskapen om miljön utvecklas och att vissa synsätt därmed blir inaktuella. Men andra perspektiv kan bli undanträngda på grund av att de inte passar in i den dominerande diskursen.

Kopnina påpekar att det är angeläget att veta vilket perspektiv som dominerar inom miljöfrågan eftersom det dominerande perspektivet påverkar hur människan ser på miljöproblemen och dess lösningar. Genom att vara medveten om vilket synsätt som dominerar kan även förståelse skapas om vilka perspektiv som förskjuts och de alternativa synsätt och möjliga lösningar som inte representeras. Den natursyn och miljöetik som SNF ger uttryck för följer den dominerande synen på miljöfrågan som existerar inom hållbarhetsdiskursen och därmed påverkas inte diskursen kring hållbar utveckling mer än att dess dominerande ställning inom miljöfrågan ytterligare stärks.

Forskningen kring de värderingsmässiga grunder som miljöarbete i allmänhet och

hållbar utveckling i synnerhet bygger på är inget stort fält. Det gör att forskningsfältet är i behov av ny forskning inom området. Med tanke på de miljöproblem som människan idag står inför att lösa krävs det en förståelse för vad som ligger till grund för de åtgärder och ställningstaganden som beslutas om. Framtida forskning behövs inom områdena kring natursyn och miljöetik.

I denna uppsats har en studie av en aktörs natursyn och miljöetik gjorts. Förslag på framtida forskning är framförallt att genomföra jämförande studier mellan olika aktörers synsätt och värderingar. Detta för att tydligare kunna se om olika aktörer ger uttryck för skilda värderingar och synsätt. Det är även av vikt att undersöka vilka konsekvenser som dessa möjliga olika uttryck av natursyner eller miljöetiker kan ha för miljöfrågan. Det skulle även kunna vara givande att undersöka aktörer på olika nivåer inom miljöarbetet för att se om värdering och synsätt skiljer sig mellan aktörer med olika inriktningar och målsättningar inom miljöarbetet.

4. KÄLLOR OCH LITTERATURLISTA

4.1 OTRYCKTA KÄLLOR

Naturskyddsföreningen (2011). *Policy Skogen*. Hämtad 2015-02-26, från:

http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/policy_skog.pdf

Naturskyddsföreningen. *Vi arbetar för att rädda jordens liv!*. Hämtad 2015-03-01,

från: <http://www.naturskyddsforeningen.se/vad-vi-gor/strategier>

Helmfrid, Hillevi (2007). *Natursyner: tre svar på vad natur är*. Uppsala: Institutionen för stad och land, Sveriges Lantbruksuniversitet. Hämtad 2015-02-26, från:

http://pub.epsilon.slu.se/9416/7/helmfrid_h_130207.pdf

4.2 TRYCKTA KÄLLOR

Berg, Märta (2013). *Människan i skogen: det skogspolitiken glömde*. Stockholm:

Naturskyddsföreningen. Även tillgänglig på Internet:

http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/M%C3%A4nniskan_i_skogen.pdf

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber

Hacking, Ian (1999). *The Social Construction of What?*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Hannigan, John A. (2014). *Environmental Sociology*. 3. ed. London: Routledge

Kopnina, Helena (2014). "Revisiting Education for Sustainable Development (ESD): Examining Antropocentric Bias Through the Transition of Environmental Education to ESD". *Sustainable Development*, 22, s. 73-84. doi: 10.1002/sd.529

Linderström, Magnus (2001). *Industrimoderniteten och miljöfrågans utmaningar: en analys av LO, SAF, Industriförbundet och miljöpolitiken 1965-2000*. Diss. Linköping: Univ., 2001. Linköping

Medina, Eduardo (2013). *Från "tyst vår" till "hållbar utveckling": en kritisk diskursanalys*

av miljöfrågans utveckling 1962-1987. Diss. Uppsala: Uppsala Universitet, 2013. Även tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-187603>

Rudberg, Jonas (2014). *Dags för en ny skogspolitik*. Stockholm: Naturskyddsföreningen.

Även tillgänglig på Internet:

<http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapporter/SkogpolitisktforstagLITEN.pdf>

Sandell, Klas, Öhman, Johan & Östman, Leif (2003). *Miljödidaktik: naturen, skolan och demokratin*. Lund: Studentlitteratur

Stenmark, Mikael (2000). *Miljöetik och miljövard: miljöfrågornas värderingsmässiga dimension*. Lund: Studentlitteratur

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

World Commission on Environment and Development (1988). *Vår gemensamma framtid: [rapport från] Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av Gro Harlem Brundtland*. Stockholm: Prisma